

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOSOSYAL DESTEK İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ¹**Biol ALVER***Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, birolalver@hotmail.com**ORCID Numarası: 0000-0001-9654-0965***Rabia KİNCAL***Y.L. Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, rabia.kincal@gmail.com**ORCID Numarası: 0000-0002-0933-3835**Received: 22.09.2018**Accepted: 26.12.2018***Öz**

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak ilkokul öğrencilerinin psikososyal ihtiyaçlarını çeşitli değişkenler ile birlikte incelemektir. Bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Örneklem grubu, 2017-2018 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında İstanbul ili Kağıthane ilçesi Cevdet Şamikoğlu İlkokulu'nda eğitim görmekte olan 799 ilkokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan ilkokul öğrencilerinin 319'u (% 39.9) ikinci, 213'ü (% 26.7) üçüncü ve 267'si (% 33.4) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedirler. Öğrencilerin 416'sı (% 52.1) kızlardan, 383'ü (% 47.9) ise erkeklerden oluşmaktadır. Sınıf öğretmenleri, genel akademik başarı açısından öğrencilerin 54'ünü (% 6.8) zayıf, 140'ını (% 17.5) orta, 199'unu (% 24.9) iyi ve 406'sını (% 50.8) ise pekiyi olarak değerlendirmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, araştırmaya katılan ilkokul öğrencilerinin; 757'sinin (% 94.7) özel eğitim alma ihtiyacı yok iken 42'sinin (% 5.3) böyle bir ihtiyacı bulunmaktadır. 767'sinin (% 96) sürekli (süreğen) bir hastalığı yok iken 32'sinin vardır. 793'ünün (% 92.2) geçirmiş olduğu büyük bir kaza yokken 6'sının (% .08) vardır. 751'inin (% 94) dil ve konuşma sınırlılığı ya da problemi yok iken 48'inin (% 6) vardır. 797'sinin (% 99.7) işitme sınırlılığı ya da problemi yok iken 2'sinin (% .03) vardır. 768'inin (% 96.1) görme sınırlılığı ya da problemi yok iken 31'inin (% 3.9) vardır. Öğrencilerin 787'si (% 98.5) bedensel özellikleri ile genel olarak uyumlu iken 12'si (% 1.5) değildir. 790'ı (% 98.9) genel olarak okula uykusunu almış olarak gelirken 9'u (% 1.1) bu konuda sorun yaşamaktadır. 770'i (% 96.4) genel olarak düzenli ve sağlıklı beslenirken 20'si (% 3.6) bu konuda sorun yaşamaktadır. 705'i (% 88.2) genel olarak derslerinde başarılı iken 94'ü (% 11.8) değildir. 751'i (% 94) sınıf içi eğitsel etkinliklere ilgi gösterirken, 48'i (% 6) bu etkinliklere ilgi göstermemektedirler. 705'inin (% 88.2) dikkati genel olarak normal iken 94'ü (% 11.8) dikkat konusunda sorunlar yaşamaktadır. 694'ünün (% 86.9) ders motivasyonları yeterli iken 105'i (% 14.1) bu konuda sorun yaşamaktadır. 674'ü (% 84.4) verimli çalışabilirken 125'i (% 15.6) verimli çalışma yöntemlerini yeterince bilmemektedirler. 785'i (% 98.2) okula düzenli olarak devam ederken 14'ü (% 1.8) düzenli olarak devam etmemektedir. 734'ü (% 91.9) kendini genel olarak ifade edebilirken 69'u (% 8.1) kendini sağlıklı bir şekilde ifade edememektedir. 706'sının (% 88.4) özgüveni yeterli iken 93'ü (% 11.6) bu konuda sorun yaşamaktadır. 775'inin (% 97) nesne ya da kişi bağımlılığı yok iken 24'ünün (% 3) vardır. 789'u (% 98.7) okula karşı korku geliştirmekten 10'u (% 1.3) bu korkuyu yaşamaktadır. 754'ü (% 94.4) kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılırken 45'i (% 5.6) katılmamaktadır. 757'si (% 94.7) akran veya siber zorbalık gibi davranışlar sergilemezken 42'si (% 5.3) bu tür davranışları göstermektedirler. 766'sı (% 95.9) akran veya siber zorbalığa maruz kalmazken 33'ü (% 4.1) bu tür bir zorbalığa maruz kalmaktadır. 747'ü (% 93.5) medya veya teknolojik araçları amacına uygun bir şekilde kullanabilirken 52'si (% 6.5) bu araçları amaçlarına uygun kullanamamaktadırlar. 753'ü (% 94.2) ailesinin sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklarından olumsuz etkilenmezken 46'sı (% 5.8) etkilenmektedir. 759'unun (% 95) eğitimini olumsuz etkileyecek bir ailevi durumu yok iken 40'inin (% 5) vardır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul öğrencileri, psikososyal ihtiyaçlar, sınıf öğretmenleri.

¹ Bu çalışma, 4-7 Nisan 2018 tarihlerinde Side/ANTALYA'da düzenlenen 2. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi'nde (ICOESS) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**INVESTIGATION OF NEEDS OF PSYCHO-SOCIAL SUPPORT OF
PRIMARY SCHOOL STUDENTS****ABSTRACT**

The purpose of this study is to examine the psychosocial needs of primary school students with various variables, based on the views of class teachers. In this study, a semi-structured interview technique, one of the qualitative research techniques, was used. The sample group consists of 799 elementary school students who are educated in Cevdet Şamikoğlu Primary School in Kağıthane district of Istanbul province in 2017-2018 Spring Semester. 319 (39.9%) were in the second, 213 (26.7%) were in the third and 267 (33.4%) were studying in the fourth grade of the primary school students who participated in the research. 416 (52.1%) of the students were female and 383 (47.9%) were male. In terms of overall academic achievement, grade teachers assessed 54 students (6.8%) as poor, 140 (17.5%) as moderate, 199 (24.9%) as good and 406 (50.8%) as good. According to the opinions of the class teachers, the primary school students participating in the research; 757 (94.7%) do not need special education while 42 (5.3%) have such a need. Of the 767 (96%) patients, 32 (32%) had no permanent (persistent) disease. Of the 793 patients (92.2%), 6 had no major accident (0.08%). Of the 751 (94%) there were no language and speech limitations or problems, while 48 (6%) were. 797 (99.7%) had no hearing limit or problem and 2 (.03%) were. 768 (96.1%) have no visual limitations or problems and 31 (3.9%) have. While it is generally compatible with the physical characteristics of 787 (98.5%) of the students, it is not 12 (1.5%). 790 (98.9%) had a problem with 9 of them (1.1%) who had received a reading-sleep. 770 (96.4%) were regularly and healthily fed in general and 20 (3.6%) were in this problem. 705 (88.2%) were successful in their courses in general but 94 (11.8%) were not. 751 (94%) were interested in classroom educational activities, while 48 (6%) were not interested in these activities. While 705 (88.2%) attention was generally normal, 94 (11.8%) were experiencing attention problems. While 694 (86.9%) had sufficient motivation, 105 (14.1%) had problems in this subject. 674 (84.4%) were able to work efficiently and 125 (15.6%) did not know enough about efficient working methods. 785 (98.2%) were on a regular basis while 14 (1.8%) did not attend regularly. 734 (91.9%) can express themselves in general and 69 (8.1%) can not express themselves in a healthy way. 706 (88.4%) were satisfied with their self-confidence while 93 (11.6%) were having problems. 775 (97%) have no object or person dependency while 24 (3%) have. Of the 789 (98.7%), 10 (1.3%) were afraid to develop fear against the reading. 754 (94.4%) participated in cultural, artistic and sports activities while 45 (5.6%) did not participate. 757 (94.7%) were not able to behave like peer or cyber bullying and 42 (5.3%) showed such behaviors. Of these, 766 (95.9%) were exposed to such bullying, while 33 (4.1%) were not exposed to bullying or bulimia. 747 (93.5%) can use media or technological tools appropriately for their purposes, while 52 (6.5%) can not use these tools for their purposes. 463 (5.8%) were affected while 753 (94.2%) were not adversely affected by their socio-economic and cultural differences. Of the 759 (95%), there are 40 (5%) while there is no family situation that would negatively affect.

Keywords: Primary school students, psycho-social needs, classroom teachers.

GİRİŞ

İnsan, yaşamının başlangıcında her ne kadar daha çok biyolojik nitelikte bir varlık olsa da doğduğu andan itibaren eş zamanlı olarak psikolojik ve sosyal yönden de bir gelişim sürecine girmektedir. Bu süreçte bireyin psikososyal bir varlık olmasına katkı sunan kurumlardan biri de okuldur.

Okullar, okul öncesi dönemlerden itibaren bireylerin her açıdan gelişiminde, yetiştirilmesinde, nitelikli insan gücü olarak toplumda yerlerini almalarını sağlamada oldukça önemli eğitim kurumlarıdır ve onların toplumsallaşması sürecinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi psikososyal hizmetleri, eğitim ekibi ile ekip çalışması anlayışında yürütmektedir (Özbesler & Duyan, 2010)

Özellikle okul ve yakın çevrenin etkisi ile Psikososyal yönden gelişme sürecinde olan bireyin karşılaştığı en önemli temalardan biri de sağlıktır. Sağlık, fiziksel ve ruhsal yönleri ile bir bütündür. Sağlığa bedensel, ruhsal ve sosyal yönden ayrılmaz bir bütünlük ve etkileşim içerisinde yaklaşılmalıdır (Özkan, 2006). Özellikle ruh sağlığı ve uyum alanında karşılaşılan problemlerle baş etmede bireylere destek olmanın en uygun yollarında biri onlara psikososyal destek sağlamaktır. Fiziksel hastalıkların iyileşmesine dahi katkısı olan (Hyun, Y vd., 2016) psikososyal destek hizmetleri günümüzde gittikçe değer kazanan bir hizmet alanına dönüşmektedir. Günümüzde psikososyal destek hizmetlerinin, afetler (travmalar) sonrası yürütülen insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu, bu alanda çalışan bütün kurumlar tarafından kabul edilmektedir.

Olumsuz psikososyal faktörler davranışsal ve bilişsel bozukluklara da neden olmaktadır (Karaca & Durna, 2018). Özellikle sağlık alanında sorun yaşayan bireylerde psikososyal destek birey merkezli bütüncül tedavi anlayışının önemli bir parçasıdır (Alagraa, vd., 2015).

Psikososyal destek, beden sağlığı kadar ruh sağlığını da koruyucu bir nitelik taşımaktadır. Anne ve babaların yaşam kalitelerinin düşük olması, kaygı ve depresyon düzeyleri ve psikolojik yapılarının bozuk olması çocukları olumsuz etkilemekte ve çocukların bu durumlarla baş edebilmek için psikososyal destek almaya yönelmektedirler (Topuz vd., 2014). Örneğin, özellikle ergenlerde en önemli nedeni aile ve karşı cinsle ilgili sorunlar olan öz kırımın (Gökçen ve Köylü, 2011) azalmasında uzman personel tarafından kesintisiz verilen psikososyal destek hizmetlerinin önemli bir yeri vardır (Köse vd., 2012).

Psikososyal destek hizmetinin nasıl verileceği oluşturacağı etki açısından önemli bir değişkendir. Bireylerin ihtiyaçlarını tanımak, saygılı ve duyarlı davranmak (Aldaz, et. al., 2017); bilgi ve eğitim vermek, bireylere kişi ve aile merkezli bakım sağlama (Whitlatch, & Orsulic-Jeras, 2018); kesintisiz bilgilendirme ve duygusal destek (Corines, et. al., 2017) psikososyal destek hizmetlerinin etkili olması açısından önemlidir. Hatta iyi uygulanmış bir psikososyal destek hizmeti sokaklarda suç üreten bireyleri topluma hizmet üreten normal bireylere dönüştürülebilir (Akgül, 2017)

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak ilkökul öğrencilerinin psikososyal ihtiyaçlarını çeşitli değişkenler ile birlikte incelemektir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yapılandırılmış görüşmeden biraz daha esnekler. Bu teknikte araştırmacı, önceden sormak istediği soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Öte yandan, mülakatın akışına bağlı olarak, araştırmacı görüşmenin akışını farklı taraflarla veya alt sorularla etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açıp ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme sırasında diğer soruların sorularını cevaplamışsa, araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli standartlaşma ve esneklik düzeyine bağlı olarak, eğitim bilimi araştırmalarında daha uygun bir teknik görünüme sahiptir. Bu görüşme nitel araştırmalarda görülebilir (Ekiz, 2003). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık, görüşme protokolünün devam etmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Örneklem Grubu

Araştırmanın evrenini 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında İstanbul İli Kağıthane İlçesi Cevdet Şamikoğlu İlkokulunda eğitim görmekte olan 799 ilkökul öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem grubu için farklı sınıf düzeylerinden ve cinsiyetlerden öğrenciler seçilerek, çalışmanın heterojenliği artırılmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilerin 319'u (%39.9) ikinci, 213'ü (%26.7) üçüncü ve 267'si (%33.4) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 416'sı (%52.1) kızlardan, 383'ü (%47.9) erkeklerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri elde etmek amacıyla öğrencilere yönelik düzenlenen psikososyal destek ihtiyaçlarının incelenmesinin amaçlandığı araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından düzenlenen anket formu kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

2017-2018 öğretim yılı bahar döneminde, çalışma grubuna giren öğretmenlere yarı yapılandırılmış formlar uygulanmıştır. Nitel veriler toplanırken sınıf öğretmenleri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve her bir öğrenci için formları mümkün olduğunca objektif doldurmaları sağlanmıştır. Elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde yapılan işlem; birbirine benzeyen verileri (görüşleri) belirli kategori ve temalar

altında bir araya getirmek, frekans ve yüzdelerle anlaşılır bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır. Çözümleme sürecinde sırasıyla cevapları inceleme, kodlama, temalara ulaşma ve yorumlayarak rapor haline getirme aşamaları yer almıştır.

BULGULAR

Çalışmaya 30 sınıf öğretmeni katılmıştır. Sınıflarında bulunan toplam 799 ilkökul öğrencisini değerlendirilmişlerdir. Değerlendirilen öğrencilerin 416'sı kızlardan 383'ü erkeklerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin genel akademik başarıları değerlendirildiğinde 54'ünün (%6.8) zayıf, 140'ının (%17.5) orta, 199'unun (%24.9) iyi ve 406'sının (%50.8) pekiyi olduğu sonucu elde edilmiştir.

Öğrencilerin genel sağlık ve engel durumları ile ilgili veriler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. İlkokul Öğrencilerinin Genel Sağlık ve Engel Durumları

Genel sağlık ve engel durumları	f	%
1. Özel eğitime ihtiyacı olan	42	5.3
2. Süreğen hastalığı olan	32	4
3. Geçirmiş olduğu büyük bir kaza olan	6	.08
4. Dil konuşma sınırlılığı ya da problemi olan	48	6
5. İşitme sınırlılığı ya da problemi olan	2	.03
6. Görme sınırlılığı ya da problemi olan	31	3.9
7. Bedensel özellikleri ile genel olarak uyumlu olmayan	12	1.5

Öğrencilerin psikososyal ihtiyaçları ile ilgili öğretmen görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkan temalar en sık karşılaşıldan en az karşılaşılan ihtiyaca doğru Tablo 2'de sıralanmıştır.

Tablo 2. İlkokul Öğrencilerinin Psikososyal Destek İhtiyaçları İle İlgili Temalar

Temalar	f	%
1. Verimli çalışma yöntemleri bilmemek	125	15.6
2. Ders motivasyonunun düşük olması	105	14.1
3. Dikkat konusunda sorun yaşamak	94	11.8
4. Genel olarak derslerinde başarılı olmamak	94	11.8
5. Özgüven sorunu yaşamak	93	11.6
6. Kendini sağlıklı bir şekilde ifade edememek	69	8.1
7. Medya veya teknolojik araçları amaçlarına uygun kullanamamak	52	6.5
8. Sınıf içi eğitsel etkinliklere ilgi göstermemek	48	6
9. Ailesinin sosyo-ekonomik, kültürel farklılıklarından olumsuz etkilenmek	46	5.8
10. Kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılmamak	45	5.6
11. Akran zorbalığı veya siber zorbalık gibi davranışlar sergilemek	42	5.3
12. Eğitimini olumsuz yönde etkileyecek bir ailevi durumunun olması	40	5
13. Akran zorbalığına veya siber zorbalığa maruz kalmak	33	4.1
14. Nesnelere ya da kişilere bağımlılık geliştirmiş olmak	24	3
15. Düzenli ve sağlıklı beslenmemek	20	2.6
16. Okula düzenli olarak devam etmemek	14	1.8
17. Okula korkusu yaşamak	10	1.3
18. Okula uykusunu almadan gelmek	9	1.1

Tablo 2’de incelendiğinde, en az ihtiyaç duyulan psikososyal destek alanının “okula uykusunu almadan gelmek” (%1.1); en fazla ihtiyaç duyulan alanın ise “verimli çalışma yöntemlerini bilmemek”, (%15.6) olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, ilkökul öğrencilerinin “verimli çalışma yöntemleri bilmemek”, “ders motivasyonunun düşük olması”, “dikkat konusunda sorun yaşamak” ve “genel olarak derslerinde başarılı olmamak” gibi eğitsel alanının niteliksel ve işlevsel yanları ile ilgili temalarda psikososyal desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Daha sonra sırasıyla sosyal alanla ilgili temalar ve en sonunda da “okula düzenli olarak devam etmemek”, “okul korkusu yaşamak” ve “okula uykusunu almadan gelmek” gibi eğitsel alanın nicel ve dışsal faktörleri ile ilgili temalar olduğu görülmektedir. Bu araştırmada ortaya çıkan temalar Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ile UNICEF işbirliği ile hazırlanan İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP) kapsamında Alver (2018) tarafından hazırlanan Psikososyal Destek Rehberi’nde yer alan temalarla büyük oranda örtüşmektedir. Psikososyal destek ihtiyaçlarının daha kapsamlı ve detaylı şekilde tespit edilmesine yönelik olarak öğrencilerin kendilerine, ana-babalarına ve akran çevrelerinden bilgi almaya dönük daha ileri araştırmalar yapılabilir. Özellikle, psikososyal desteği gerektiren durumlara karşı bireylerin verdikleri tepkileri farklılaştıran değişkenlerin anlaşılmasına dönük yapılacak yeni araştırmalar, bireyselleştirilmiş ve bireyi daha çok odak noktasına alan psikososyal destek çalışmalarının yapılmasına imkan sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül, Ö. (2017). Sosyal Rehabilitasyon Olarak Değnekçilerin Topluma Kazandırılmasında Psikososyal Destek Süreçlerinin Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği). In ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies) (No. 3).
- Alagraa, R., Abujaber, A., Chandra, P., & Doughty, J. (2015). Evaluating psychosocial support needs of female cancer patients in the State of Qatar. *Qatar medical journal*, 4.
- Aldaz, B. E., Treharne, G. J., Knight, R. G., Conner, T. S., & Perez, D. (2017). Oncology healthcare professionals’ perspectives on the psychosocial support needs of cancer patients during oncology treatment. *Journal of health psychology*, 22(10), 1332-1344.
- Alver, B. (2018). İlkokullarda Yetiştirme Programı Psikososyal Destek Rehberi, Ankara: MEB Yayınları,
- Corines, M. J., Hamilton, J. G., Glogowski, E., Anrig, C. A., Goldberg, R., Niehaus, K., ... & Ahsraf, A. (2017). Educational and Psychosocial Support Needs in Lynch Syndrome: Implementation and Assessment of an Educational Workshop and Support Group. *Journal of genetic counseling*, 26(2), 232-243.
- Ekiz, D. (2003) Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş, 1. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

- Gökçen, C., & Köylü, R. (2011). Acil Servisten Intihar Girişimi Nedeniyle Psikososyal Destek Birimine Yönlendirilen 18 Yas Altı Olguların Değerlendirilmesi/Evaluation of Cases Under 18 Years Admitted for Attempted Suicide to the Emergency Service and Transferred to the Psychosocial Support Unit. *Journal of Academic Emergency Medicine*, 10(1), 18.
- Hyun, Y. G., Alhashemi, A., Fazlzad, R., Goldberg, A. S., Goldstein, D. P., & Sawka, A. M. (2016). A systematic review of unmet information and psychosocial support needs of adults diagnosed with thyroid cancer. *Thyroid*, 26(9), 1239-1250.
- Karaca, A., & Durna, Z. (2018). Epilepsili Hastalarda Psikososyal Destek. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 218-225.
- Köse, A., Eraybar, S., Köse, B., Köksal, Ö., Aydın, S. A., Armagan, E., & Özdemir, F. (2012). Patients Over the Age of 15 Years Admitted for Attempted Suicide to the Emergency Department and the Psychosocial Support Unit/Acil Servise Intihar Girişimi Nedeniyle Basvuran 15 Yas Üstü Hastalar ve Psikososyal Destek Birimi. *Journal of Academic Emergency Medicine*, 11(4), 193.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2010). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154).
- Özkan, S. (2006). Kanserde psikososyal destek ve psiko-onkoloji. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences*, 2(10), 20-25.
- Şavur, E., & Tomas, S. A. (2010). Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1), 45-58.
- Topuz, S., Ülger, Ö., Elbasan, B., Yakut, H., & Ayhan, Y. (2014). Türkiye’de farklı engellere sahip çocukların annelerinin yaşam kalitesinin ve psikososyal destek ihtiyaçlarının araştırılması: pilot çalışma. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi/Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*, 2(25), 1-9.
- Whitlatch, C. J., & Orsulic-Jeras, S. (2018). Meeting the informational, educational, and psychosocial support needs of persons living with dementia and their family caregivers. *The Gerontologist*, 58(suppl_1), S58-S73.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.